

Arbetarvillorna i Kallhäll

Bolinders Mekaniska har haft en stor betydelse för Kallhäll och Stäket. Företaget byggde 22 villor för arbetare att bo i. Men standarden var inte den högsta.

När J. & C. G. Bolinders Mekaniska Verkstads AB köpte Kallhälls gård 1906 började företaget genast att planera för anläggandet av den nya fabriken. Fabriken inne på Kungsholmen i Stockholm hade blivit för liten, men här fanns inte mark för att expandera. Valet av Kallhäll berodde på gårdens läge, med närhet till både Mälaren och järnvägen. Fabrikstillverkningen flyttades till Kallhäll, men via båt och tåg kunde godset transporteras mellan fabriken.

Arbetarvillor vid järnvägen

Med tåget kunde också arbetarna komma till och från fabriken. Järnvägen mellan Stockholm och Västerås hade öppnats redan 1876 och 1907 öppnades en station i Kallhäll, med anledning av Bolinders etablering. Mellan 1907 och 1913 byggdes femton så kallade arbetarvillor på båda sidor om järnvägen. Under 1920-talet byggdes ytterligare villor för att minska bostadsbristen. Villorna innehöll fyra till sex lägenheter, de flesta om ett rum och kök. Det fanns även lägenheter om två rum och kök. Totalt inrymde de 22 villorna cirka 110 lägenheter. Byggnaderna var rödfärgade med röda tegeltak, men det fanns ändå en viss variation i och med att man byggde efter ett par olika standardritningar.

Ingen hög standard

Några moderniteter var det inte fråga om. En sentida betraktare kan tycka att villorna såg rätt idylliska ut på gamla foton som finns bevarade. Men det var lyhört och dragigt, torrass fanns i långor ute på gården, vatten fick man hämta i gemensamma pumpar. Även ved måste bäras in, matlagningen skedde i vedspisar av Bolinders egen tillverkning, vilka också bidrog till uppvärmningen. Några av villorna inrymde servicefunktioner som post och affär i bottenvåningen. Yrkesfolket från Eskilstuna hade bosatt sig öster om stationen och i folkmun kallades därför vägen mellan villorna för Eskilstunagatan. Annars var det enkel numrering som gällde - villa 1, villa 2, villa 3 och så vidare.

1920-talet. Villa nummer sju var den fjärde villan väster om järnvägen. På bilden syns paret August och Kristina Johansson med döttrar i fönstren.
Foto: Gunvor Willberg, Järfälla kommuns bildarkiv.

var de ensamstående arbetarna, ”ungkarlarna” kallade. De fick inga egna lägenheter. Redan 1927 byggdes istället det så kallade Ungkarlshotellet. Här kunde inte mindre än 65 ungar bo i enkelrum, men redan 1943 byggdes det till med ytterligare 20 enkelrum. Trots det tvingades de familjer som haft turen att få de större lägenheterna om två rum och kök att upplåta ett av rummen för ensamstående Bolinderanställda. Ungkarlshotellet revs 1975 och idag ligger S:t Lukas kyrka på platsen.

Till Stäket med gångbiljett

Eftersom Bolinders ägde all mark i Kallhäll tvingades de som vill bygga sig något eget att köpa tomt utanför samhället. Kallhälls villastad, som då hörde till Sollentuna socken, blev populärt och än idag finns de ursprungligen små egnahemmen som Bolinderarbetarna lät uppföra kvar, även om de flesta byggts till under årens lopp. Polhem blev också populärt på 1930-talet, liksom Stäket. Från Stäket kunde man för övrigt promenera till Kallhäll på järnvägsspåret, bara man löste en gångbiljett. Gångbiljetten var betydligt billigare än tågbiljetten, det gällde dock bara att ha reda på när tågen kom, så att inga olyckor inträffade.

1947 stod Bolinderbyn klar, ett omfattande bostadsprojekt som företaget tagit initiativ till. Många flyttade från arbetarvillorna i centrum

det gick bra för Bolinders fylldes arbetarvillorna snabbt med nya hyresgäster. Ingen anade då att Bolinders saga skulle ta slut bara ett decennium senare. I början av 1950-talet sålde Bolinders för första gången mark i samhället till en extern bostadsproducent. Rondellen blev HSBs hundrade bostadsrättsförening och fler byggen följde – vilket också ställde krav på utökad service.

Arbetarvillorna började rivras i början av 1960-talet, när Kallhälls nya centrum växte fram. De var då illa underhållna och många såg dem också som representanter för undermåliga arbetarbostäder av låg standard, som det inte fanns något värde i att bevara.

Även villorna väster om järnvägen revs, med undantag av de två närmast stationen, Basvillan och Glasvillan. Även villa nummer 13 fanns kvar en tid och fungerade som ungdomsgård, innan även den fick skatta åt förgängelsen.

Eftertraktade lägenheter

Basvillan och Glasvillan ägs av det kommunala bostadsbolaget Järfällahus AB. Tiden har gett oss distans till sextiotalets rivningsvåg och idag är det många som önskar att de kunde få hyra en av de eftertraktade (och numera moderniserade) lägenheterna i två av Kallhälls vackraste hus.